

**‘SKOAN WATER, SKOANE
LUCHT EN GESOND LÂND
ACHTER FAILIGE DIKEN’**

FNP Waterskapsprogram 2019-2023

Faststeld in de Algemene Ledefergadering

fan de FNP op 23 novimber 2019

- BILDTSK -

Inhoud

- 4. **Samenfatting**
- 5. **0. De 7 kernwaarden fan de FNP**
- 6. **1. 't Waterskapsbestuur**
 - 6 1.1 Foor alle inweuners fan Fryslân
- 8. **2. De finânsys**
 - 8. 2.1 Maatskaplike kosten
 - 8. 2.2 Alternativen foor dure gemalen
 - 8. 2.3 Failigens is nasjonaal belang
 - 8. 2.4 'n Rejele begroating
 - 9. 2.5 Duurseme ondernimme met water
 - 9. 2.6 Drinkwater as eerste levensbehoefte
- 11. **3. Kwantiteit: de waterhúshouwing**
 - 11. 3.1 Maatwerk in 't plak fan skaalfergroating
 - 11. 3.2 Pail omhoog. Polders en boezem robúster
 - 11. 3.3. Integrale ôfweging fan belangen
 - 11. 3.3.1 De Frise graidhoek
 - 12. 3.3.2 'Holwerd aan Zee' en de Ofslútdyk
 - 12. 3.4 Rekreaäsy op en om 't water
- 13. **4. Failigens**
 - 13. 4.1 Fryslân krekt soa failig as ândere gebieden in 't lân
 - 13. 4.2 Iselmeer
- 14. **5. Kwaliteit: gesond water, natuer en landbou**
 - 14. 5.1 Duurseme waterbeheer: samenwerke
 - 14 5.2 't Diepe grôndwater, de booiemdaling en 't gefaar fan mynbou-aktiviteiten
 - 14. 5.3 Waterkwaliteit
 - 14. 5.4 Klimaatakseptasy
 - 15. 5.5 Natuer en landskap kernkwaliteit
 - 15. 5.6 Graidefeugellân
 - 16. 5.7 Feengraidegebiet en maatskaplike kosten
 - 16. 5.8 Duurseme (sport) fisserij

Samenfatting

As gefolg fan de klimaatferandering komme d'r groate fraagstikken op ôns ôf. Wij dinke derbij an ekstremen as meer sware klusterboien en drogere seumers, maar ok an 't stigen fan de seespiegel. 't Waterskap kin deuze fraagstikken niet alleen oplosse. Meer samenwerking en 'n betere taakferdeling tussen de Provînsy, 't waterskapsbestuur en de gemeentes is derom norig. Maar ok de inbring fan natuurorganisasys, gebiedskollektiven, standsorganisasys en kinnis en kundigens fan ôns inweuners is norig om de toekomst troast te wezen. 't Waterskap staat as dienstferlienende organisasy dicht bij de burger, goed bereikbaar en leegdrumpelig. As overhydsinstelling in Fryslân hoort der ok fanselsprekend 'n plak foor 't Fryslân bij.

De FNP staat foor 'n hoeden en ferstandig finansjeel beleid. Wij wille met soa leeg mooglike maatskaplike kosten de watertaken útfoere. De FNP gaat foor 't beleid en 't toedelen fan kosten bij waterkwaliteit en -kwantiteit út fan 't prinsipe 'de ferontrainiger betaalt'. Ferfanginsinfesterings (bijgelyks roilferkavelingsgemalen) hore regulier in de begroating opnommen te worren.

De FNP fynt dat d'r in Fryslân niet een wat failigens angaat, op achterút gaan mât. De seediken motte op hoogte en sterkte brocht worre. De inweuners fan Fryslân mât der finansjeel niet onevenredig foor belast worre. Duurseme waterbeheer betekent foor de FNP dat 't ferlet fan fandaag niet ten koste gaan mât fan 't ferlet fan de toekomstige generasy en dat landskap en booiem niet skaind worre mât. De FNP is derom teugen gegriem met CO₂-opslag, skalygaswinning en opslag fan gemys of radioaktyf ôffal in de Frise booiem en nije gas- en soutwinning.

Boeren motte in Fryslân ok in de toekomst nag goed boerke kinne. Toegelyk sil d'r in de waterhúshouwing meer recht deen worre motte an de ândere maatskaplike belangen, lykas biodiversiteit en duursemens. In de hogere gebieden mot 't water langer fasthouwen worre, maar ok mot d'r meer kapasiteit in de boezem en de polders sels brûkt worre en komme d'r meer overlooppolders. Soa kin d'r bij weersekstremen beter maatwerk levert worre. Ryksoverhyd en Provînsy sille 't met de boeren eens worre motte over 'n finansjele regeling foor die 'groene en blauwe maatskaplike diensten'.

Natuur en water binne in Fryslân nau metnander ferbonnen. Derom het 't Waterskap ok 'n ferantwoordlikhyd foor de Frise natuur. Bij 't beheer fan water en landskap gaat de FNP út fan 'n graidefeugel-fryndlike anpak. 't Is wel dúdlik dat diepte-ontwatering en ândere intinsiverings fooral in 't feen-graidegebied oorsaak binne fan de booiemdaling. Derom mot 't grôndwater naar 'n hoger pail werom brocht worre. In de diepste polders mot meer rúmte komme foor water, natte natuur of wateropfang. Om de natuurgebieden hine wil de FNP pailbeheer met

minder intinsyf boerke. De FNP wil geld frijmake foor eksperiminten en 't oplossen fan ska. Dat geldt ok foor de ska deur paalrot.

De (sport)fisherij is foor Fryslân fan groat rekreätyf en ekonomys belang. Deur 't anlêgen fan fisfryndlike gemalen ferbetert de fisstand en blyft Fryslân foor die groep antreklik. De fissorsplakken motte ok foor mînsen met 'n beperking goed toeganklik weze. 't Waterskap het der blivend omdinken foor.

En mocht 't frieze wille: 't 'draaiboek iisfermaak' mot op 'e tiid út de kas komme.

De 7 kernwaarden fan de FNP

Demokrasjy: De FNP fynt dat de macht over de overhyd an 't folk is. Mînsen motte soafeul mooglik betrokken worre bij 't openbaar bestuur.

Federalisme: De FNP staat 'n staatsinrichting foor die't an mînsen en lokale gemeenskappen 't recht en de middels geeft om de aigen levensrúmte soafeul mooglik sels inhoud te geven. De FNP wil meer recht na de Provînsy, 'n sterker provinsjaal bestuur en derdeur 'n sterker Fryslân.

Internasjonalisme: De FNP soekt na wat mînsen bynt en siet de wereld as 'n federasy fan gemeenskappen. Mînserechten en respekt foor ândere kulturen en levensovertugings staan derbij sintraal.

Taal en kultuur: Taal en kultuur drage bra bij an de idintiteit en dermet an 't welwezen fan mînsen. De FNP wil de Frise idintiteit fersterke en staat derom noed fan de Frise taal en kultuur. De FNP maakt him sterk foor 'n Fryslân, der't ok ândere talen en kulturen respekteerd, praktiseerd en waardeerd worre, soa as 't Bildts en 't Stellingwerfs.

Ondernimmerssin: De FNP wil aigen inisjatyf, kreätiviteit, ferantwoordlikens en ondernimmerskap de rúmte geve, soadat mînsen en gemeenskappen in staat binne om hur optimaal te ontwikkelen.

Solidariteit: De FNP is 'n gemeenskapspartij. Foor 't behoud fan de solidariteit mot begryp en respekt fan weerskanten tusken aarm en ryk, jong en ouwer, gezond en syk, Friezen en nije Friezen behouwen en fersterkt worre, soadat d'r gyneen an de kant komt te staan.

Duursemens: De FNP wil 'n duurseme wereld nalate an de kommende generasys. In 't plak fan fan potferteren soekt de FNP naar ekonomise bestaansforms, die't 'n beter evenwicht garandere tussen konsumere en konservere.

1. 't Waterskapsbestuur

1.1 Foor alle inweuners fan Frysland

De kerntaken fan 't Waterskap binne de útfiering fan 't beleid op 't gebied fan waterkwantiteit (de waterhúshouwing), de waterkwaliteit (inklusyf de rioelwatersúvvering) en de failighyd (de see- en Iselmeerdiken, oevers en kaaien). Failig, foldoende en skoan. Sirkulêre ekonomy is bij 't Waterskap gyn moadewoord, maar mot útgangspunt weze bij 't handelen.

De provînsje Frysland het naast 't faststellen fan 't *waterbeleid* ok ândere beleidsterrainen, soa as ferkeer en ferfoer, natuer, landbou, rúmtlike ordening en ekonomy, die't 'n soad met de taken fan 't Waterskap te krijen hewwe. In de kommende bestuursperioade sil de omgevingsfizy deur Provinsjale Staten faststeld worre. 't Waterskap mot folop metdoen in dat proses en syn kennis in dat proses inbringe.

Met de gefolgen fan de klimaatferândering, meer droge seumers, meer klusterboien en 'n hogere seespigel, fine wij dat d'r intinsyf samenwerkt worre mot tussen de Provînsy, 't Waterskap en de gemeentes. 'n Integrale werkwize geeft meer gerânsys om de noemde problematyk súksesfol an te pakken en geeft 'n hoger maatskaplik rindemint. 'n Gemeenskaplike aginda fan de drie overheden at 't gaat om de gefolgen fan de klimaatferândering is an de inweuners fan Frysland ok beter út te lêgen. Een en ânder mot 'n plak krije in 't 'Frysk Bestjoersakkoart WetterKeat' (FBWK). 't Fast te stellen 'Provinsjaal Omjouwings Plan' sil dúdlikhyd geve motte over de funksys fan de gebieden. 't Waterskap realiseert de bijhorende waterhúshouwing.

De FNP is teugen opskaling fan 't Waterskap in ândere, groatere (noordlike) ferbanden. De groatte fan Waterskap Frysland, dat de ingelanden fan ôns hele provînsy en 'n part fan 't Westerkwartier fan Grunningen bedient, past wat de FNP angaat prima bij de skaal fan de provînsy Frysland.

't Waterskap is 'n dienstferlienende organisasy en hoort dus dichtbij ôns inwenners te staan, goed beraikber en leegdrumpelig. De FNP wil dat 't Waterskap syn werk in de toekomst doet in samenspraak met de belanghewwende inweuners, boeren en bedriven. Bij nije útfieringsplannen motte de belanghewwenden op 'e tiid betrokken worre. Fansels brûkt 't Waterskap as overhydsinstelling soafeul mooglik de aigen Frise taal. 't Waterskap fâlt as bestuursorgaan ônder de rechten en plichten fan de nije 'Wet Gebrûk Fryske Taal'.

Bij 'n goeie dienstferliening hoort ok 'n flotte behandeling fan fergunningsanfragen. Dertoe is 't Waterskap met de ândere overheden ok deelnimmer in de 'Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing' (FUMO).

Aksypunten:

- a. *Gefolgen fan de klimaatferândering anpakke in samenwerking met Provînsy en gemeentes, maatskaplike organisasys en inweuners. Fraagstikken as gefolg fan de klimaatferândering krije 'n plak in 't FBWK.*
- b. *Gyn opskaling fan 't Waterskap in 'n groater, noordlik ferband.*
- c. *Beforderen fan 'n integrale werkwize in samenspraak met de gemeenskap. Inweuners worre op 'e tiid bij nije plannen betrokken.*
- d. *'t Frys taalbeleid krijt in de kommende bestuursperioade meer omdinken.*

2. De finânsys

2.1 Maatskaplike kosten

Klimaatferândering: meer rivierwater, seespiegelstiging en booiemdaling binne deur ôns niet te keren. Wij hewwe de plicht de gefolgen derfan soa goed mooglik in kaart te bringen en maatregels te nimmen. Wij spigele ôns inweuners in de toekomst derom gyn legere waterskapslasten foor. De kosten fan 't waterbeheer en de failigens fan de waterkerings nimme in de toekomst eerder toe as dat se ôfnimme. 't Integraal werke met ândere maatskaplike doelen fan 't provinsjaal en gemeentlik beleid soa as natuur, rekreäsy, miljeu, weune en landbou is beslist norig. Soa kinne onevenredige kostestigings in de hând houwen worre. De FNP staat foor 'n hoeden en ferstandig finansjeel beleid. Wij wille met soa leeg mooglike maatskaplike kosten de watertaken soa effektyf en doelmatig mooglik útfoere.

2.2 Alternativen foor dure gemalen

Met 't nije gemaal De Heining is foor de ôffoer fan water in Noordoast-Fryslân 'n goeie stap set. 'n Megagemaal op Lauwersoog is 'n te dure maatregel, die't fooreerst niet norig is. In gefal fan noad kinne mobile pompen 'n oplossing weze (sien Ingeland). Feerder wil de FNP soeke na betaalbere alternativen foor de útwatering. Deur kombinasjy met lokale opfangpolders, integrasjy met natte natuer en tydlik fasthouwen fan water in de polders in de winter kin ok geld bespaart worre. Soa krije wij toegelyk 't robústere watersysteem, dat wij foorstaan en lokale piken beter opfange kin en minder fan gemaaltechnyk alleen ôfhanklik is.

2.3 Failighyd is nasjonaal belang

Failighyd achter de (see)diken is fan nasjonaal belang. De ândere provinsys motte deran solidêr metbetale. De failighyd fan de inweuners en bedrivighyd in Fryslân mot like swaar wege as de failighyd in 't westen fan 't lân. De FNP wil fia de 'Unie van Waterschappen' en 't provinsybestuur d'rop anstaan dat Fryslân as plattelandsprovinsy en met relatyf minder inweuners, niet 'n onevenredig hoge aigen bijdrage betale mot fergeleken met 't westen fan 't lân. Soa norig mot dertoe aksjy ondernommen worre deur 't daaglik bestuur, in samenwerking met ândere regio's.

2.4 'n Rejele begroating

De FNP gaat foor 't beleid en 't toedelen fan kosten bij waterkwaliteit en -kwantiteit der't dat mooglik is út fan 't prînsipe 'de ferontrainiger betaalt'.

Dat d'r in de roilferkavelings in 't ferleden gemalen boud binne, der't na die tiid niet op ôfskreven is om te sparen foor ferfanging in de toekomst, is in 't eerste plak 'n finansjeel-technys probleem fan 't Waterskap. De begroating mot soa inricht weze dat die infesterings derin metnommen worre. 't Idee om dat probleem op te lossen deur groatere pailfakken te reäliseren, der't de belangen fan rekreäsy, natuur, kultuurhistory en landskap met antast worre, kinne wij niet met instimme.

De FNP wil de algemene inflasykorreksy toepasse om de tariven op pail te houwen. 'n Feerdere ferhoging fan de tariven mot antoanber norig weze en goed onderboud worre. Bij anpassing fan de tariven staat foor de FNP 't prinsipe fan 'de ferontrainiger betaalt' foorop. De hogere kosten in 't belang fan inkelingen mâge niet folledig foor reken fan alle belastingbetalers komme. 't Deurgaan met 'n leger waterpail in gebieden die't deur Provinsjale Staten anwezen binne of worre foor ferhoging fan 't waterpail, is de FNP poer op teugen. Dat werkt ongelikensens in de hând.

2.5 Duurseme ondernimme met water

Ons water is 'n waardefol goed der't Fryslân as tipise waterprovînsy duurseme met ondernimme kin. Rekreäsy en watertoerisme binne foor Fryslân belangryk, maar op dat terrain mot nag 'n slag in duursemens maakt worre. Water kin 'n belangrike bijdrage levere an 't winnen fan skoane enerzjy: 't potinsjaalferskil tussen soet en sout water op de Ofslútdyk, de stroming fan eb en floed, de wermte fan opperflaktewater. Luwt as hoofdstâd fan watertechnology met Wetsus speult 'n belangrike rôl in dat enerzjy-ondersoek. 't Waterskap is sels ok 'n groate werkgever in Fryslân. De FNP wil dat 't Waterskap syn kinnis en kundigens in samenwerking met de ândere waterinstânsys in Fryslân feerder ontwikkelt en toepast. Ut die publike taak weg wille wij op 'e nij besien at de laboratoria en ândere aktiviteiten fan Vitens en 't Waterskap in Luwt dochs niet kombineerd worre kinne.

't Ir. D.F. Woudagemaal op De Limmer is as werelderfgoed 'n rekreätive, toeristise en edukative attraksy fan wereldformaat. 't Is 'n goeie saak dat 't Woudagemaal in de fekânsyperioades blivend opensteld wort en syn multifunksjonele karakter as lokasy foor eveneminten, kongressen ensoafeerder fersterkt. Op die wize kinne 'n prot mînsen in de kundigens komme met 't waterbeheer in ôns werkgebiet. De innofasy met de slibferwerking út de RWZI's mot feerder deurset worre. 't Opnij brúkken fan grondstoffen út 't rioelwater levert 'n belangrike bijdrage an de sirkulêre ekonomy op watergebiet. Met al die saken levert 't Waterskap ok 'n aigen bijdrage an de Frise ekonomy en 't fersterken fan de struktuur derfan.

2.6 Drinkwater as eerste levensbehoefte

De Provinsy is groatandeehouwer fan drinkwaterbedriif Vitens. Die andelen wille wij graag anhouwe, niet allinig deur 't finansjeel resultaat, maar fral, omdat de drinkwaterfoorsiening as publike kerntaak neffens ôns in publike hannen hoort. Soet water is fan levensbelang. In die sin maakt de FNP him sorgen over 't ferdrogen. In ôns ogen mot d'r ok in de hoge gebieden meer water fasthouwen worre. Dat is fan groat belang foor de kwaliteit fan 't diepe grôndwater. De hând an de kraan bij 't opfangen, bergen en ôffoeren fan hemelwater.

Aksypunten:

- a. Betaalbere alternativen soeke foor de ontwatering met subgemalen.*
- b. Onevenredige bijdrage an Frise seediken landlik an de order stelle.*
- c. Waterskap mot deurgaan met samenwerking Wetsus en ândere instânsys om de Frise watersektor ekonomys te fersterken.*
- d. 't Woudagemaal is as edukatyf sintrum in de fekânsyperiodes open en is dernaast 'n ansprekende multifunksjonele akkommodasy.*
- e. Drinkwater blyft 'n publike kerntaak in samenwerking met Vitens*

3. Kwantiteit: de waterhúshouwing

3.1 Maatwurk in plak fan skaalfergroating

't Klimaat likent de leste jaren hyltyd grilliger te worren. Sware klusterboien, droege seumers, timperatuurstiging, onomkeerbare booiemdaling: 't is reden om in Fryslân 't waterbehear kritys te besien. 't Is de wîns fan de FNP om 't waterbehear integraal an te pakken met ândere maatskaplike belange-organisasys. Neffens ôns is de trend hyltyd meer na maatwurk, ok in 't pailbehear, om al die belangen hur gerak te geven. De FNP is derom gyn foorstander fan de teugenstelde beweging, naamlik hyltyd meer skaalfergroating en uniformiteit. Ons streven is dat de boeren in Fryslân ok in de toekomst nag goed boerke kinne, en toegelyk in de waterhúshouwing meer recht te doen an de ândere maatskaplike belangen, die't d'r binne.

3.2 Pail omhoog. Polders en boezem robúster

Onder finânsys is al steld dat 'n groat en duur gemaal op Lauwersoog fooreerst niet norig is, maar de FNP wil dat d'r wel na (goedkopere) alternativen foor de ontwatering sien wort. 't Woudagemaal blyft 'n welkomme anfilling op de útwateringskapasiteit in tiden fan búttengewoan hoog water. Binnendyks binne hogere boezemwaterkerings alleen niet foldoende. Om genog water fast te houwen mot d'r meer kapasiteit in de boezem en de polders sels brúkt worre. De FNP wil ondersocht hewwe, hoe't 't winterpail in de kommende jaren in stappys omhoog brocht worre kin. Dat kin over de hele liny in Fryslân, maar eerst in de gebieden die't hur der 't beste foor liene en der't 't 't norigst is. Soa kin ok 't toenimmen fan 't soutgehalte fan de grônd in fral noordwest Fryslân teugengaan worre. Deur genog teugendruk kin dat mooglik beperkt blive. 't Kwalitatyf en kwantitatyf behear rake nander op dat gebied. At 't souter worren fan de grônd dochs de overhând krijt, mot 'n ândere form fan landbou (soute teelten) ondersocht worre. 't Automatys anslaan fan gemalen, richt op 'n leeg polderpail in de winter, mot op 'e nij bekeken worre. Der kin geld met bespaard worre en ekstra kapasiteit op de boezem frijhouwen worre.

De FNP blyft foorstander fan 't anlêgen fan bergingspolders die't bij feul regenwater lokaal 't water tydlik opfange kinne. In slim natte perioaden kin dat de boezem ok ontlaste. Faak is 'n kombinasjy met 'n natuurfunksy mooglik. In droge seumers mot d'r genog soet water foor de land- en túnbou beskikber weze. De grôndwaterstand mot ok op pail blive in de feengraidegebieden en de natuurgebieden. Om die natuurgebieden hine, die't tunworig relatyf hoog lêge (bijgelyks De Alde Feanen), motte wij nag meer as at nou 't gefal is, met buffersônes werke. Der kin met 'n hoger waterpail en 'n agrarys natuur-en landskapsbehear 't ferdrogen teugengaan worre. De boeren krije foor die 'groene en blauwe maatskaplike diensten' 'n fergoeding fan de overhyd.

3.3 Integrale ôfweging fan belangen

3.3.1 De Frise graidhoek

De FNP staat foor integrale anpak fan 't waterbehear met ândere belangen lykas natuur, kultuurhistory, enerzy, ekonomy en rekreäsy. Fanwege de integrale ôfweging fan belangen kin d'r derom ok gyn sprake weze om fan de Frise Graidhoek een groat pailfak te maken, ouwe slinken recht te trekken en alle opfaarten ôf te dammen.

3.3.2 'Holwerd aan Zee' en Ofslútdyk

't Projekt 'Holwerd aan Zee' is in 't kader fan integraal beleid 'n prachtige kâns foor Noordoast-Fryslân der't de FNP graag de rúmte foor geeft. 'n Kombinasjy fan waterbehear, natuur, fismigrasjy – goed foor de (sport)fisserij – rekreäsy en kultuurhistory. De plannen foor de Ofslútdyk binne al feerder ontwikkeld met dieselde aspekten, inklusyf enerzywinning.

Foor baide projekten geldt wel dat de failigens foorop staan blive mot.

3.4 Rekreäsy op en om 't water

De langetermynweersferwachtjngs worre hyltyd betrouberder. 't Waterskap kin der nag meer op inspeule. De ôfspraken 'draaiboek iisfermaak' tussen 't Waterskap en de Provînsy kinne soedoende nag anskerpt worre. Op 'e tiid male, soadat gyn ska ontstaat an 'n goeie en failige iisfloer.

De FNP wil 'n integrale belajdsfyzjy foor 't behear en brúkken fan beroeps- en rekreäsyfaarwegen in Fryslân, fral in sitewasys der't beroeps- en rekreäsyfaart nander treffe. In gebieden der't 't Waterskap ferantwoordlik is foor (klain) rekreätyf faarwater, mot 't onderhoud optimaal ôfstimd worre op de funksy fan dat water. Dat betekent niet alleen hekkele foor de ôfwatering, maar ok 't befaarber houwen foor de boatsys. De Provînsy, de gemeentes en de ondernimmers hewwe ommers niet om 'e nocht infesteerd in sloeproetes, lokale anlêgplakken en dorpsfaarten.

Aksypunten:

- a. Maatwerk in plak fan skaalfergroating in de waterhúshouwing.*
- b. 't Waterpail in stappys ferhoge. Rúmte foor water in de polders in de winter.*
- c. Buffersônes om (natuur-)gebieden hine die't ferdroge.*
- d. Gyn uniform pailfak in de Frise graidhoek. Opfaarten niet ôfslútte.*

e. *Reken houwe met klaine rekreäsyfaart bij 't beheer. Overlêg met gemeentes.*

f. *Anskerpe fan 't 'draaiboek iisfermaak' foor goed en failig reedrijers-iis.*

4. Failigens

4.1 Fryslân krekt soa failig as ândere delen fan 't lân

De ôfspraken tusken Provinsy en Ryk oer 't landlike Deltaprogramma oer de failigens fan de seediken motte nakommen worre. Dun befolke gebieden, met 'n beperkter ekonomys belang neffens ândere landsdelen, mâge niet 'n hoger failigensrisiko lope.

Op tal fan plakken bij de Frise Waddenkust lâns foldoene de seediken niet meer an de failigenssaisens. D'r is Fryslân toesaid dat hier niet een d'r wat failigens angaat op achterút gaan sou. De FNP is fan bedinken dat 't opknappen fan de seediken niet langer útsteld worre mâge. Beskerming teugen hoog water is 'n nasjonaal failigenssbelang. Fryslân sou finansjeel ok niet onevenredig ansloegen worre motte. De ândere provinsys motte der solidêr an metbetale.

De seediken worre wat de FNP angaat niet binnendyks ferbreed maar búttendyks fanwege 't rúmtebeslag an de lânkant. Der't dat mooglik is wort ok gebrúk maakt fan de kwelder as buffer om de golven te breken. 't Anslibben foor de Frise kust is 'n natuerlik proses der't fooral gebrúk fan maakt worre mot. 't Innovative 'bouwe met de natuer' kin hier toepast worre. Nije seekwelders hewwe 'n groate meerwaarde foor flora en fauna.

4.2 Iselmeer

De funksy fan 't Iselmeer is tweeledig. In tiden fan overfloedig water dient 't Iselmeer as waterberging. In droge seumers is 't de buffer foor de soetwaterfoorsiening. Niet allenig foor Fryslân, maar ok foor 't westen fan 't lân. Met de droogte fan 2018 in gedachten is 'n lichte pailferhoging foor de FNP bespreekber, maar die mot niet laide tot 'n kostbere ekstra ophoging fan de Frise Iselmeerdiken. Groate pailferhogings hewwe ok groate gefolgen foor havens, pieren, natuer- en rekreäsygebieden bij de Frise Iselmeerkust lâns. Dat anpassen fergt in ôns ogen te groate infesterings. Wij wille 't kulturhistorys waardefol ânsicht fan de dorpen en stâden an de Iselmeerkust der ok met beskerme.

Aksypunten:

- a. Failige seediken: niet een in Fryslân gaat d'r wat failigens angaat op achterút.*
- b. Seediken búttendyks ferbrede en gebrúk make fan kwelders.*
- c. Gyn onevenredige finansjele belasting foor ôns inweuners.*

5. Kwaliteit: gesond water, natuur en landbou

5.1 Duurseme waterbeheer: samenwerke

Duurseme beheer betekent foor de FNP dat de behoefte fan fandaag niet ten koste gaan mât fan de behoefte fan de toekomstige generasy en dat landskap en booïem niet skaind worre mâtge. Dat geldt ok foor ôns grônd- en opperflaktewater. De FNP wil dat dat belaid en die projekten op dat gebied met draagflak fan ônderen op, in samenspraak met boeren (kollektiven), inweuners en bedriven opset worre. De FNP is 'n foorstander fan 't breed bundelen fan kinnis, kundigens en krachten fan Waterskap, Provînsy, bedriven en gemeentes. Maar fan de kinnis en kundigens fan de lokale gemeenskap mot ok gebrûk maakt worre.

5.2 't Diepe grôndwater en de booïemdaling

De FNP is teugen 't onaigenlik, ferkeerd en onterecht brúkken fan CO₂-opslag, skalygaswinning en opslag fan gemys - of radioaktyf ôffal in de Frise booïem. 't Risiko fan niet foorsiene onomkeerbare ferontrainiging fan 't diepe grônd- en drinkwater is derfoor te groat. De booïemdaling deur gas- en soutwinning het in noordwestlik en noordoastlik Fryslân al foor miljoenen ska an 't watersysteem feroorsaakt. 't Souter worren fan 't grôndwater an de Waddenkust, skadelik foor de landbou in 't gebied, gaat ok deur. 't Lând sakt, de kaaien motte hyltyd ophoogd worre en d'r motte dure gemalen en waterbergings anlaid worre. 't Gebiedsproses in noordwestlik Fryslân is na 'n drege start úteandset met 'n plus foor de dorpen. 't Foornimmen fan Frisia om binnendyks ekstra sout te winnen mot opkeerd worre. Op 'e nij souwen maatregels in de waterhúshouwing nommen worre motte. Foordat Frisia úteandset met soutwinning út de see, mot d'r 'n goeie nulmeting fan de seediken daan worre. Ska an de seediken mot op Frisia ferhaald worre. Dertoe motte in 't foor goeie ôfspraken maakt worre. De FNP wil derom dat 't Waterskap alle moeite doet teugen nije winnings fan gas en sout.

5.3 Waterkwaliteit

De waterkwaliteit foldoet neffens de KRW (Kader Richtlijn Water) nag niet an de stelde aisen. De FNP wil d'r na toe dat minder skadelike stoffen út mis, bestridingsmiddels en medisinen in 't water belânde. Met 'n meer natuurfryndlike inrichting fan bedriven kin de waterkwaliteit feerder ferbetere. 't Loazen fan ferontrainigd water deur de rekreäsyfaart mot ok an bânden laid worre. In samenwerking met Provînsy, gemeentes, Marrekrite en de watersportsektor kin der nag 'n slag in maakt worre. De nag overblivende rioeloverstorten die't op 't open water útkomme motte soa gau mooglik saneerd worre. 't Waterskap mot d'r bij de gemeentes op anstaan dat soks in de rioleringsplannen opnommen wort. Der past de ôffoer fan regenwater deur skaiden watersystemen ok bij. 't Anplanten fan

raidsomen en 't anlêgen fan natuurfryndlike wâlen ferdient blivend omdinken. 't Prinsipe 'werk met werk' is hier laidend.

5.4 Klimaat-akseptasy-fermogen

Met 't ferânderen fan 't klimaat sil elkeneen inspeule motte op de gefolgen derfan. Ekstreme delslag (klusterboien) en groate hitens (fooral in de beboude kom) binne saken, die't in de strestesten na forenen komme. De FNP wil de 'ferstening' fan de beboude kom tungaan, werbij at deur 't betegelen fan túnnen, asfaltering en bestrating hyltyd minder rúmte foor 't water overblyft om op natuurlike wize in de grônd weg te sakken. Dut onderwerp mot in de publyksfoorlichting met Provînsy en gemeentes 'n speerpunt worre.

5.5 Natuur en landskap kernkwaliteit

Foor ôns binne de Frise natuur en landskap in syn hele heer en feer 'n kernkwaliteit fan Fryslân en foor ôns gemeenskap. Dat motte wij beware en der mâge wij fan geniete en profiteere. De Provînsy is de regisseur at 't gaat om 't landlik gebied. Wij sien de natuur niet as 'n kostepost. De natuur smyt 'n prot op. Foor 't welwezen fan mîns en dier, en ekonomys is 't fan groat belang foor rekreäsy en toerisme. Derom, ôns natuur is ôns groene goud der't wij sorgfuldig met omgaan motte.

De klainere 'Ekologyske Haadstruktuer' (EHS) soa't die met 't Ryk ôfpraat is, mot in 2027 realiseerd weze. 'n Prot derfan is de soanoemde natte natuur en hest altyd is 't Waterskap derbij betrokken omdat de waterhúshouwing fan die gebieden ferbetterd worre mot. De inrichting mot dat wel in goed beheer in de toekomst mooglik make. 't Behoud en fersterken fan de biodiversiteit is derbij 't útgangspunt. De FNP wil dat 't waterbeheer derop inricht wort.

De FNP wil dat 't beheer fan de natuur der't dat kin soafeul mooglik deur de gemeenskap sels daan wort. 't Inisjatyf fan ferskaidene maatskaplike instellings om de natuurtaak út te foeren, kin op ôns steun rekene. De inbring fan gebiedskollektiven of koöperasys is der belangryk bij. Dat allegaar sil syn weerslag ok krije motte in de samenwerking met 't Waterskap.

5.6 Graidefeugellând

't Graidefeugelbelaid is foor ôns as FNP bra belangryk. 't Faststelde waterbelaid mot laide tot 't behoud en 't beforderen fan de populasys. At dat niet soa is, dan sille wij hier ekstra steun an geve. 't Burger-inisjatyf 'Kening fan de Greide', maar ok de BFVW speule der útteraard 'n rôl bij at 't gaat om behoud fan maatskaplik draagflak foor ôns graidefeugels. Gebiedskollektiven met inisjativen 'fan ônderen op' soa as bij de 'Skriezekrite Idzegea', drage wij ok 'n werm hart toe. Bij 't beheer

fan water en landskap gaat de FNP út fan 'n graidefeugel-fryndlike anpak. Wij frage fan 't Waterskap, in ôfstimming met 't provînsjaal belaid, om der bij 't daaglikse werk goed reken met te houwen.

5.7 Feengraide en maatskaplike kosten

't Is wel dúdlik dat diepteontwatering en ândere intînsifering fan 't graidebeheer, met oorsaak binne fan de booiemdaling. Derom mot, in 't foorste plak, fooral in 't feengraidegebied, 't grôndwater weer naar 'n hoger pail brocht worre. Sien de ferskillende grôndslagen in 't feengraidegebied aist dat maatwerk. Deurboerke mot kinne, maar 'n ândere funksy fan 't gebied wort in de toekomst niet onmooglik maakt.

De konsekwînsy is dan wel dat de feehouwerij him anpast in die gebieden. Ekonomy, rekreäsy en natuur motte soa beter in evenwicht komme. Foor de maatskaplike kosten fan die 'groene en blauwe' dienst in 't algemeen belang, krije de boeren dan ok 'n fergoeding. De FNP wil dat de inweuners op 'e tiid betrokken worre bij 't nije belaid en maatregels in 't feengraidegebied angaande de grondslag.

De maatskaplike kosten fan 't boerken in 't Lege Midden fan Fryslan binne hest niet meer op te bringen. De ska deur booiemdaling en diepontwatering is onomkeerber. Wij motte ôns realisere dat de ekstra oksidasy fan de feengrônd deur 'n (te) leeg waterpail jaarliks likefeul CO₂ in de lucht bringt as alle auto's in heel Fryslan metnander.

In de diepste polders mot derom meer rúmte komme foor water, natte natuur of wateropfang. 'n Dinamys pailbeheer met minder intinsyf boerke an de rânden fan de natuurgebieden lait ok foor de hând. De FNP wil geld frijmake foor eksperiminten en 't oplossen fan ska. Op plakken der't de Provînsy en 't Waterskap moreel (met) ferantwoordlik binne foor 't oplossen fan ska deur booiemdaling en paalrot as gefolg fan diepontwatering motte d'r beter werkende maatregels foor komme as de tunworige.

Dink an de dure en maar matig funksjonerende hoogwatersirkwys om de weunhúzzen hine en an 't skafôns foor paalrot fan de Provînsy, der't ant nou toe hest gyn gebrúk fan maakt is.

De gemeentlike rijdiken, rioelen en ândere infrastruktuur in de feengebieden fersakke ok algedurigst. Krekt as de foorsienings en gebouwen in de rekreätive sektor en ândere bedriven. En dan hewwe wij 't nag niet eens over de gemalen, kaaien en infrastruktuur fan 't Waterskap sels. De FNP wil al die kosten foor de maatskappij, partikulieren en bedriven integraal in beeld hewwe om goeie beslúttten nimme te kinnen.

5.8 Duurseme (sport)fisherij

Foor alle fisherij-aktiviteiten, beroepsfishers op de Wadden, 't Iselmeer, de binnenfishers en de sportfishers, geldt dat soks duurseme weze mot. De sportfishers binne 'n rekreatyf-toeristise maar ok 'n ekonomise faktor fan belang in Fryslân en ferdiene belaidsmatige en praktise steun fan de Provinsy en 't Waterskap. De fishlakken motte toeganklik blive, ok foor mînsen met 'n beperking.

Wij wille besien at de muskusrottefangers fan 't Waterskap breder inset worre kinne foor taken bij 't natuerbeheer in Fryslân, bijgelyks bij 't teugengaan fan de stroperij op 't water.

De FNP wil deurgaan met 't infesteren in fisfryndlike gemalen en fisfryndlike ferbinings tussen polders en boezem. Dat befordert 'n betere fisstand in Fryslân en wij blive soa 'n antreklik fishgebied foor de meer dan 100.000 angelfishers út binnen- en bútteland. De fismigrasyrivier in de Ofslútdyk wil de FNP reälisere omdat dermet 't ekologys evenwicht tussen Iselmeer en Waddensee foor 'n part werombrocht worre kin.

Aksypunten:

- a. *Gyn onaigenlik, ferkeerd en onterecht brúkken fan CO₂-opslag, skalygaswinning of radio-aktyf ôffal in Frise grônd. Gyn risiko's foor ôns grônd- en drinkwater.*
- b. *Miljeukwaliteit water mot foldoen an de KRW. Minder útspoele fan skaadlike stoffen.*
- c. *Hitestrestesten útwerke. Meer rúmte foor water deur minder asfalt en beton in de beboude kom. Betere publyksfoorlichting.*
- d. *Klainere 'Ekologyske Haadstruktuer' in Fryslân ôf make.*
- e. *Natuerbeheer met maatskaplike organisasys. Inbring fan gebiedskollektiven.*
- f. *'n Graidefeugelfyndlik waterbeheer deur 't Waterskap. As eerste hogere waterpailen in de feengraidegebieden. In en om de feengraidegebieden mot meer rúmte komme foor waterberging en natte natuer.*
- g. *Met alle belanghewwenden 'n plan fan anpak opstelle op welke wize at d'r in de toekomst boerkt worre kin. Ekstinsiver boerke met blauwe en groene diensten in roil foor 'n reedlike fergoeding.*
- h. *'n Beter werkend skafôns foor paalrot en grondslag as 't bestaande.*

- i. Breder inset fan de muskusrottefangers: bestriding fan de stroperij op 't water.*
- j. Toeganklike fisplakken, ok foor mînsen met 'n beperking. Steun fan Provînsy en 't Waterskap an de (sport) fissors deursette.*